

И. АРАБАЕВ АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ
МАМЛЕКЕТТИК
УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ

ВЕСТНИК
КЫРГЫЗСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО
УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ И. АРАБАЕВА

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ
МИНИСТРИЛИГИ

**И. АРАБАЕВ АТЫНДАГЫ
КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК
УНИВЕРСИТЕТИНИН
ЖАРЧЫСЫ**

**И. АРАБАЕВ АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК
УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖУРНАЛЫ**

№ 2

2013

Бишкек

И.АРАБАЕВ АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ
МАМЛЕКЕТТИК
УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ

ВЕСТНИК
КЫРГЫЗСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО
УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ И.АРАБАЕВА

И.Арабаев ат. КМУнун Жарчысы. Илимий-педагогикалык
периодикалык журналы.

2013, № 2. 144 б.

Жарыяланган макалалардын бардыгы эле редакциянын көз карашын билдирбейт. Илимий эмгек катары редакция тарабынан рецензияланган материалдар Улуттук Аттестация комиссиясы тарабынан илимий макала катары кабыл алынат.*

Журнал Кыргыз Республикасынын Адилет министрлигинен каттоодон өткөн.

Журнал Кыргыз Республикасында жана КМШ өлкөлөрүндө таркатылат.

Редакциялык коллегия:

Т.А.Абдырахманов, Мусаев С.Ж., Байсалов Ж., Ногаев М.А., Токсомбаева Э.Т., Чодураев Т.М., Акиева Г.С., Турдукулов Ф.З., Конурбаев Т.А., Алымкулов З., Каниметов Э.Ж. (жооптуу катчы), Курумбаева Г.Д., Кадырова Ш.К.

Журналдын ушул чыгарылышынын башка бөлүмүндө Кыргыз Республикасындагы ЖОЖдордун жана илимий билим берүү бирикмелердин өкүлдөрүнүн өз адистиктерине байланыштуу жазган эмгектери жарык көрдү.

Журнал окумуштууларга, окутуучуларга, студенттерге бардык илимдин көйгөйлөрүнө кызыккандарга жана билим берүү тармактарына арналды.

ISBN 1654-5611

© И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети, 2013.

✓
МАЗМУНУ
СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА ПСИХОЛОГИЯ ОБРАЗОВАНИЕ

Абдыкадырова М.Б. Кыргыз эл акындарынын чыгармаларын окутуу аркылуу этномаданий жана коммуникативдик компетентүүлүктөрүн жогорулатуу технологиялары.....	5
Агеева З.И. Использование внутреннего компонента глобального образования на занятиях по русскому языку и литературе в юридическом колледже КГЮА.....	7
Бекибай кызы Г., Ачакеев К. Роль качества знаний в становлении и развитии человеческой индивидуальности.....	10
Бекибай кызы Г. Управление как педагогическая проблема.....	13
Жолдошалиева Н.А., Бекмурзаева Н.К. Система управления педагогическим коллективом и их особенности.....	15
Ботоканов А.И., Эсеналиева В.А. Социально-психологические особенности групп.....	19
Жакышова Б. Ш., Бакенов Ж. Б. Сабактын максаттарын ишке ашырууда мектептеги усулдук бирикменин жетекчисинин уюштуруу иш аракеттери.....	22
Жолдасова Б.Б. Болашак мугалимдерди окушыларды сандик-колданбалы өнерге баулуға кәсiби даярлаудын мазмұны.....	24
Жолдасова Б.Б., Халметова Г. Болашак мугалимдердин шығармашылық іс-әрекеттерін жетілдіру мәселелері.....	27
Ачакеев К., Бекибай кызы Г. Модернизация школьного образования КР.....	29
Карагозуева А. Мектепке чейинки билим берүүдө келечектеги педагогду оозеки чыгармалардын негизинде тарбиялоо.....	31
Карагозуева А. Мектепке чейинки билим берүүдө оозеки чыгармалардын орду.....	33
Карагозуева Г.Ж. Жаш муундардын рухий байлыгынын калыптандыруу.....	35
Мажитова Л. Труд как решающий фактор воспитания личности в кыргызской народной педагогике.....	38
М.Матеева. Казактын сәндiк - колданбалы өнерiн оқытудың педагогикалық мәні.....	40
Мирзахметова С., Жолдасова Б.Б. Окушыларды сандик-колданбалы өнерге баулуға болашак мугалимдерди кәсiби даярлаудын алғы шарттары.....	42
Омурканова Ч.Т., Рысова Г.Т. Критерии оценки письменной работы педагога.....	46
Оторова А.Т. Психологические основы управления персоналом.....	47
Рохман Т. А. Современное состояние проблемы неуспеваемости в общеобразовательных школах Кыргызстана.....	50
Рыспекова Ж.М. Состояние формирования функциональной грамотности студентов педагогической специальностей в республике.....	52
Рыспекова Ж.М., Алаев К.Т. Оценка качества образования.....	55
Сатыбекова М.А. Кредиттик билим берүү системасында биологияны окутуунун инновациялык технологиясы.....	58
Конурбаева С.А. Бүгүнкү мектептик билим беруу жана ага коюлган талаптар.....	60
Сулайманова Ж.Н. Развитие творческого потенциала студентов - будущих учителей технологии и предпринимательства, художников-стилистов кафедры «художественное проектирование костюма» в процессе выполнения учебной научно-исследовательской работы..	62
Сулайманов С.Э. Формирование профессионально-прикладной готовности студентов на занятиях физической культуры посредством спортивной игры.....	65
Сманбаев Ө.А. Окуу процессинде окуучуларга кесиптик багыт берүү.....	67
Токтоналиева Г.Т., Дунусова А.М. Мектепке чейинки билим берүү мекемелеринде окутуу-тарбиялоо иштерин пландаштыруу.....	71
Турковская Н. В. Воспитание на занятиях математики, через изменение позиции студента в учебном процессе и развитие мотивации к учению.....	73
Молдошев А.М. Келечек мугалимдин чыгармачылыгын өнүктүрүү проблемалары жана аны чечүү жолдору.....	75
Молдошев А.М. Аналитикалык химияны окутуунун максатын калыптандырууда компетентүүлүктүн ролу.....	77
Ниязова Н.Д., Бейшеналиева С.Т. Влияние холецистита на печеночный тест.....	79
Калпаева Ж. А. Использование игровых технологий в обучении иностранного языка.....	80

ОКУУ ПРОЦЕССИНДЕ ОКУУЧУЛАРГА КЕСИПТИК БАГЫТ БЕРҮҮ

Кыргыз Республикасынын 2017-жылга чейинки өнүктүрүүнүн улуттук стратегиялык багыттарында өлкөнүн айыл чарбасын туруктуу өнүктүрүп, азык түлүк коопсуздугун камсыз кылуу милдеттерин белгиленген көлөмдө айыл чарба продукциясын өндүрүү алдыкы өндүрүштүк технологияга гана эмес, өз кезегинде бул тармакта эмгектенгендердин жогорку деңгээлдеги кесиптик билимине, билгичтигине, көндүмдөрүнө жана эмгекке чыгармачылык менен мамиле кылуусуна байланыштуу болот. Анткени, эмгекти уюштуруунун жаңы формалары, прогрессивдүү технологиялар жана башка жагдайлар кесип ээлерине жогорулатылган талаптарды коёт.

өлкөбүздүн агрардык саясатын турмушка ашыруу айыл чарба эмгекчилерин менен байланышат. Квалификациялуу даярдыгы бар айыл чарба эмгекчилерин даярдоодо айыл мектебинин социалдык ролу улам барган сайын жогорулайт. Жергиликтүү керектөөлөрдү жана окуучунун жеке кызыгуусун эске алып, аяк сезимдүү кесип тандап алууга теориялык, практикалык, психологиялык, жалпы маданий жана социалдык-адептик жактан даярдоого мектеп иштиктүү катышуусу зарыл. Мына ушул сыяктуу жагдайлар мектеп окуучуларына кесиптик багыт берүү ишинин системасын өркүндөтүүнү талап кылат.

Педагогика илими окуучуларды материалдык өндөрүш чөйрөсүндөгү кесиптерди аяк сезимдүү тандап алууга даярдоонун ийгилиги кесипке багыт берүү ишинин методологиялык, илимий-теориялык, методикалык маселелеринин иштелип чыккандыгына көз каранды боло тургандыгын көрсөттү.

Коомдогу социалдык-экономикалык өзгөрүүлөрдүн шарттарында кесипке багыт берүү ишинин методологиясын, жаңы методикасын, технологиясын гана иштеп чыкпастан, окуучуларга педагогикалык-психологиялык таасир этүүнүн практикада колдонулуп келе жаткан каражаттарын өркүндөтүү керек. Мына ушуга байланыштуу мектеп мугалимдерине кесипке багыт берүүнүн социалдык-экономикалык, педагогикалык психологиялык, медициналык маанисин чагылдырган, окуучуларга кесипке багыт берүүнү жакшыртуунун илимий негизделген системасынын модели, формалары, методдору жана мазмуну боюнча илимий негизделген сунуштар керек.

өсүп келе жаткан жаш муундарга терең билим берүү, аларды практикада колдоно билүү ыкмаларын үйрөтүү мектептин маанилүү милдеттеринин бири. Окуучулардын айыл чарба эмгегине тарбиялоонун негизги шарттарынын бири окутуу процессинде алардын максаттуу таанып билүүгө жана кесипке кызыгуусун калыптандыруу маанилүү болуп саналат. Бул маселени чечүү үчүн өз ара байланышкан төмөндөгүдөй шарттарды эске алуу керек:

- окуу процессинде дидактикалык жана кесипке багыт берүүчүлүк милдеттердин биримдигин камсыз кылуу менен окуучулардын таанып билүү активдүүлүгүн жогорулатуу;
- окутуунун политехникалык принцибин, предмет аралык байланыштарды ишке ашыруу менен окуучулардын кызыккан чөйрөсүндөгү эмгектин илимий негиздери жана илимий билимдерин тандап алган кесиби үчүн практикалык мааниси жөнүндөгү түшүнүктөрүн калыптандыруу;
- тарбиялап окутуу принцибин ишке ашыруу менен айыл чарба эмгегинин маанисин, кесип тандоодо догу өзүнүн мүмкүнчүлүгүн аныктоо жана мотивин ачып көрсөтүү;
- край таануучулук мамиле жасоону күчөтүүнүн негизинде окутуунун жергиликтүү айыл чарба өндүрүшү менен байланышын арттыруу, аны үйрөнүүгө багытталган окуучунун таанып билүү активдүүлүгүн стимулдаштыруу;

-окуучунун өнүгүү деүгээлин, багытталгандыгын, таанып билүү жана кесиптик кызыгуусунун өз ара байланышын эске алып кесипке багыт берүүнүн жолдорун жана каражаттарын тандоодо дифференцияланган мамиле жасоо.

Мектепте сабак - окуу тарбия ишинин эү негизги формасы. Окуу процессинде жаш муундарга билим, эмгектик тарбия жана кесиптик багыт берүү маселелери бир кыйла даражада чечилгендиктен, сабактын илимий методикалык деүгээлин жогорулатуунун зарылдыгы келип чыкты.

Сабактын жүрүшүндө окутуунун оптималдуу ыкмаларын колдонуу (Ю.К.Бабанский), окуучулардын жаш өзгөчөлүктөрүн, билим деүгээлин, (В.А.Онишук), анын айыл чарба багыттуулугун арттыруу (П.П.Костенков), политехникалык принциптерди (П.Р.Атутов) жана башка жагдайларды эске алуу жакшы натыйжаларды бере тургандыгы белгилүү.

Жалпы билим берүүчү мектептердин предметтик сабактар боюнча түзүлгөн окуу программаларын, окуу китептеринин материалдарын талдоо республикабыздын алдыкы мугалимдеринин иш тажрыйбаларын үйрөнүү, жүргүзүлгөн педагогикалык эксперимент, окуу процессинде окуучуларды айыл чарбасынын илимий практикалык негиздери менен тааныштырып, аларга кесиптик багыт берүүгө кеуири мүмкүндүктөр бар экендигин көрсөттү. Предметтик сабактарда окуучулар азыркы азыркы кездеги Кыргыз Республикасынын социалдык-экономикалык жактан өнүгүшү, эл чарбасынын тармактары, илимий техникалык прогресстин жетишкендиктеринин практикада колдонулушу, кесип тандоо менен байланышкан маселелер боюнча түшүнүктөрдү алышат. Окуу процессинин политехникалык жана айыл чарба багыттуулугу окуучунун келечектеги кесиби менен байланышкан билимдерге, эмгектин көндүмдөргө ээ болушуна, кесиптик кызыгуусунун өнүгүшүнө таасирин тийгизет. Азыркы кездеги илимий-техникалык прогресстин жетишкендиктеринин, алдыкы өндүрүштүк технологиялардын эл чарбасынын бардык тармактарында кеуири колдонулушу келечектеги кесип ээлеринен жогорку деүгээлдеги политехникалык билимди, дасыккан эмгектик көндүмдөрдү талап кылат. Мектеп окуучуларынын белгилүү даражада политехникалык билимдерди өздөштүрүүсү өлкөбүздүн эл чарбасын, жауы социалдык -экономикалык шарттарда өнүктүрүүнүн куралы жана техниканы башкара билүүнүн маанилүү методдорунун үйрөтүүнүн жолу болуп саналат.

Окуу планындагы бардык предметтердин айыл чарба жана политехникалык багыттуулугун башталгыч класстардан баштап ишке ашыруу окуучулардын кесипке кызыгуусун калыптандыруунун алгачкы этабы болуп саналат. У-Х1-класстарда жергиликтүү жаратылышка, өндүрүштүк процесстерге тийиштүү болгон конкреттүү фактыларды пайдалануу окуучулардын айыл чарбасынын негиздерин өздөштүрүүсүн, билимдерин практикада колдоно билүүсүн камсыз кылган өз алдынча иштерин кеуири практикалоо жакшы натыйжа берет. Окуу процессинде айыл чарбасы менен байланышкан ар түрдүү материалдарды пайдалануу, окутуунун алгылыктуу методдорун колдонуу, лабораториялык-практикалык иштерди өткөрүү, класстан жана мектептен тышкаркы ар түрдүү иштер менен байланыштыруу, кесиптик багыт берүү ишинин сапатын бир кыйла жогорулатат. Кесипке багыт берүү боюнча кошумча материалдарды тандоодо мектептин өндүрүштүк чөйрөсүн, жергиликтүү региондун квалификациялуу даярдыгы бар адистерге муктаждыгын эске алуу керек. Сабактарда окуучулардын көүүлүн айыл чарбасынын илимий практикалык негиздерине, кесиптердин өзгөчөлүгүн чагылдырган профессиограммаларына буруп, кесип ээлери кандай теориялык билимдерге, билгичтиктерге жана көндүмдөргө ээ болуу керектигин түшүндүрүү зарыл. Төмөндө айрым мисалдар менен кыскача көрсөтө кетмекчибиз.

Кичинесинен айыл жергесинде чоуойгон балдардын күндөлүк турмушундагы байкоолорун, жаш өзгөчөлүгүн эске алып, алардын айыл чарбасынын негизги тармактары жана андагы кесиптер жөнүндөгү түшүнүктөрүн ырааттуу өнүктүрүүгө көүүл бөлүү керек. Башталгыч класстардагы эне тили, математика, мекен таануу, эмгекке үйрөтүү сабактары боюнча түзүлгөн окуу программаларына айыл чарбасы жана андагы кесиптер боюнча материалдар киргизилген. Бул материалдар окуучулардын айыл чарба кесиптери жөнүндөгү түшүнүктөрүнүн системалуу өнүгүшүн камсыз кылып, окуучулардын кызыгуусун пайда кылып, алгачкы элементардык политехникалык түшүнүктөрүнүн өнүгүшүнө таасирин тийгизет.

Эне тил сабагын өтүүдө эмгек алдыкылары, кесип ээлери жөнүндөгү чакан аүтемелерди, жаныбарлар менен байланышкан жомокторду, жаныбарларды окуучулардын кесипке кызыгуусун калыптандырууга болот. Ал эми «Мекен таануу» сабактарында мезгилдик кубулуштар, маданий өсүмдүктөр, үй жаныбарлары жөнүндө түшүнүктөрдү алышат. 3-класста «Үй жаныбарлары» деп аталган теманы өтүүдө окуучулардын күндөлүк турмушундагы байкоолоруна таянып, алардын айыл чарбасы, кесиптер жөнүндөгү түшүнүгүн төмөндөгүдөй планда өнүктүрсөк болот:

А) Адам баласынын турмушунда үй жаныбарларынын мааниси.

Б) үй жаныбарларынын түрлөрү жана аларды багуунун жолдору.

В) фермердик чарбалардагы кесиптер.

Г) Айылдагы алдыкы фермерлер, механизаторлор, багландалар ж.б.

Эмгекти уюштуруунун жауы шарттарында окуучулар эмгек өндүрүмдүүлүгү, өздүк нарк, бизнес жана башка ушул сыяктуу экономикалык түшүнүктөргө ээ болуусу мааниге ээ болот. Н.К.Крупская математика мугалиминин сабакты күндөлүк турмуш менен байланышта болгон маселелерди чыгартуусун жогору баалаган(2). Окуу китебинде кесиптер, айыл чарба өндүрүшү жөнүндөгү материалдарды камтыган математикалык эсептер бар. Маселелерди чыгартуу процессинде окуучулар дыйкан, фермер чарбалары жана алардагы кесиптер жөнүндө маалымат алышып, өндүрүштүк процесстерге тийиштүү болгон алгачкы экономикалык түшүнүктөрдү өздөштүрүшөт. Башталгыч класстардан баштап эле математика сабактарында айыл чарбасы менен байланышкан маселелерди чыгартуу окуучулардын алгачкы экономикалык маалыматтарга ээ болуусуна, кесиптердин маанисин

туура түшүнүүсүнө көмөк көрсөтөт. Башталгыч класстардын окуучулары курчап турган чөйрөгө карата кызыгуучулук мамилесин эске алып, математика сабактарында машыгуунун элементтерине көүүл бөлүү окуучунун кесипке кызыгуусун калыптандырып, эмгектин маанисин түшүнүүсүнө, математикалык эсептерди чыгартуунун көндүмдөрүнө ээ кыла алабыз. Мектептерде жүргүзүлгөн изилдөөлөр математикалык эсептерди чыгартуу окуучунун кызыгуусун парйда кылып, балдардын эсептин маанисин түшүнүүсүн жеңилдетип, алардын алгачкы политехникалык түшүнүгүн кеуейте тургандыгын көрсөттү.

Мектепте фермердик, дыйкан чарбаларына уюштурулган тематикалык экскурсияларда окуучулар андагы эмгектенген адамдардын кесиптери, малдардын породалары, өсүмдүктөрдүн сорттору менен таанышышат.

У-ХI-класстарда окуучулар айыл чарба өндүрүшү боюнча кеуири маалыматтарды алышып, теориялык билимдерин практикалык иште колдонууга кеуири мүмкүндүктөрдү алышат. Бул милдеттерди чечүүнүн зарыл шарты катары окуучулардын илимдердин негизин политехнизм принцибинин негизинде өздөштүрүүсүн эсептөөгө болот. Политехникалык билим өсүп келе жаш кунду өз күчүнө жана колунан келген ишине жараша эмгекке катышууга жана эл чарбасынын ар түрдүү тармактарын иш жүзүндө окуп үйрөнүүгө мүмкүндүк бере тургандыгын Н.К.Крупская баса көрсөткөн.

Илимдердин негизи боюнча сабактар окуучуларды азыркы кездеги айыл арбасынын негиздери жөнүндөгү билимдерге, эмгек ыкмаларына ээ болуусун камсыз кылат. Мына ушуга байланыштуу окуу процессинде илимдердин негизинин закондорунун технологиялык колдонулушун ачып көрсөтүүгө көүүл бөлүп, аларга кесиптик багыт берүү керек. Бул потенциалдык мүмкүнчүлүктөрдү толук пайдалануу окутууну өндүрүмдүү эмгек менен байланыштырууга шарт түзөт. Мына ошондуктан предметтик сабактын мугалимдери окуу программасында берилген кайсыл тема айыл чарбасы менен байланышта боло тургандыгын аныктоосу керек. Мектепте илимдердин негизин окутууда төмөндөгү маселелерге өзгөчө көүүл бөлүү керек:

- 1. Айыл чарбасынын биологиялык негиздери, өзгөчөлүктөрү.
- 2. Айыл чарба өндүрүшүнүн технологиясы.
- 3. Айыл чарбасындагы селекциялык иштер.
- 4. Тоюттун түрлөрү, кошумча тоют даярдоонун жолдору, тоюттун сапатын аныктоо.
- 5. Азыркы кездеги айыл чарбасындагы кесиптер жана аларга коюлган талаптар.
- 6. Айыл чарбасынын экономикасы жана эмгектин уюштурулушу.
- 7. Айыл чарбасындагы жумуштарды электрлештирүү жана механизациялаштыруу, колдонулган техникалык каражаттардын түзүлүшү жана иштөө принциптери.

8. Тигиеналык жана коопсуздук эрежелери ж.б.
Төмөндө илимдердин негизин окутууда окуучуларга кесиптик багыт берүүнүн айрым мүмкүндүктөөрүн кыскача мисалдар менен карап көрөлү. Окуучуларга пыйл чарба кесиптерине багыт берүүдө биология сабагынын ролу чоү. (6;7.)

Айыл чарбасынын натыйжалуулугун арттырууда химия илиминин ролу улам барган сайын өсүүдө. Анткени, ар кандай химиялык каражаттар айыл чарбасында кеуири колдонулууда. Ошондуктан сабакта окуучуларга айыл чарбасында эмгектенгендер үчүн маанилүү болгон химиялык түшүнүктөрдү берүү алардын зооветеринардык, агротехникалык эрежелерди өздөштүрүүсүнө, кесипке болгон кызыгуусун арттырууга жардам берет. Мисалы, IX-класста «Аммиак» деп аталган теманы өтүүдө төмөндөгү маселелер каралат.

- 1. Аммиактын физикалык жана химиялык касиеттери.
- 2. Аммиактын кошулмалары жана алардын колдонулушу.

Мына ушул маселелерди окуучуларга түшүндүрүүдө мал чарбасы менен байланышкан төмөндөгүдөй химиялык түшүнүктөрдү берүүгө болот. Айыл чарба малдарынын продуктулуулугун арттырууда ар кандай микроэлементтер, протеиндер жана башка кошулмалар мааниге ээ. Анткени, өсүмдүк тоюттарында малдын организмине керек болгон протеиндер 15-20 процентке аз. Ошондуктан малдын организминин протеинге болгон муктаждыгын камсыз кылуу үчүн тоют рациондоруна синтетикалык азот кошулмаларын аралаштырышат. өзгөчө бул иште карбамид колдонулат.

Мал чарбасында карбамидди тоюттарга кошуп концентрат пайдаланабыз. Анын составында 20% карбамид, 75% майдаланган дан жана 5% натрий бетонит болот. Желатинделген крахмалдан жана карбамиддин эритмесинен турган концентрат организмдеги организмдеги азоттун жакшы абсорбирилишин камсыз кылып, малдын продуктулуулугун жогорулатат. Мисалы, гранул түрүндө пайдаланылган карбамид концентраты саан уйларга берилүүчү тоюттун составында 5-6%, ал эми бордоп берилүүчү малдардын тоютунда 12% болот. Бирок кошулмаларды туура эмес, так өлчөнбөгөн санда колдонуу малдардын ууланышына алып келет. Ошондуктан кесип ээлери малдардын физиологиялык өзгөчөлүктөрүн эске алып, карбамид концентратын туура колдонуу үчүн тоют рационун түзө билүүгө тейиш.

Демек, химия сабактарында окуучуларды айыл чарбасында колдонулган химиялык кошулмалар менен тааныштырып, азыркы кездеги кесип ээлери химиялык тереү маалыматтарга ээ болушу керектигин түшүндүрүп, өндүрүштүн технологиясы жөнүндө маалыматтарга ээ кылабыз.

Бүгүнкү күндө дыйкан жана фермердик чарбалардын түзүлүшү перспективада алардагы жумуштарды механизациялаштырууну жана электрлештирүүгө кеуири жол ачат. Келечекте алдыкы технологиянын негизинде өнүгүүчү айыл чарбасынын техникалык жактан даярдыгы бар фермерлерге, механизаторлорго, операторлорго жана башка кесип ээлерине болгон муктаждык өсөт.

Физика сабактарында айыл чарбасында колдонулган техникалык каражаттардын түзүлүшү,

иштөө принциптери, электрлештирүүнүн жолдору жөнүндөгү маселелерди окутууда окуучуларды ушуга байланыштуу болгон кесиптер менен тааныштырып, алардын эмгек ыкмаларын калыптандыра алабыз. Мисалы, IX-класста физика сабагында «Электр чынжырлары, өткөөргүчтөөрдү параллель жана удаалаш туташтыруу» деп аталган теманы өтүүдө программалык материалдарга байланыштырып окуучуларга окуучуларга фермердик чарбаларды электрлештирүүнүн маанисин, өзгөчөлүктөрүн түшүндүрүүгө болот. Ал эми лабораториялык иш жүргүзгөндө туташтыруунун эки түрүнүн айырмасын түшүндүрүп, чынжырдагы каршылыктын, токтун күчүн эсептеп чыгарууга үйрөтүү керек. Сабактан кийин фермердик чарбаларга экскурсияларды экскурсия уюштуруп, окуучуларга кандай учурда удаалаш, кандай учурда параллель туташтыруу керек экендигин көрсөтүп, чарбада иштегендердин электрлештирүү боюнча кеңири маалыматтарга ээ болушунун маанисин түшүндүрүүгө болот. Биз мындан төмөндөгүдөй жыйынтыкка келебиз:

а) сабактарда физикалык закон ченемдүүлүктөрдү окутууда айыл чарбасындагы жумуштарды электрлештирүүнүн жана механизациялаштыруунун социалдык-экономикалык маанисин түшүндүрүп, анын маызын ачып көрсөтүү керек:

б) лабораториялык, практикалык иштерди уюштуруп окуучулардын эмгек ыкмалары, билгичтиктерин калыптандыруу зарыл:

в) фермердик жана дыйкан чарбаларына окуучуларды экскурсияларга алып барып андагы эмгектин уюштурулушу, кесиптер менен тааныштыруу тарбиялык мааниге ээ.

Окуучулар мектепте өтүлүүчү география сабактарында жер бетиндеги жаратылыштын кубулуштары, жаратылыш зоналары жана байлыктары жана башка ушул сыяктуу түшүнүктөрдү алышат. Ал эми «Кыргызстандын географиясын» өтүүдө өндүрүштүн территориялык жайланышы, эмгектин уюштурулушу, өндүргүч күчтөрүнүн өнүгүшү өздөнгөн маселелер менен таанышат. Программалык материалдарга ылайык республикабыздын жаратылыштык-климаттык комплекстери жөнүндөгү окуучулардын билимин, кесиптер жөнүндөгү түшүнүктөрүн тереңдетүү керек. Мисалы, «Мал чарбасы» деп аталган теманы окутууда окуучулардын Кыргыз Республикасынын мал чарбасы жөнүндөгү түшүнүктөрүн төмөндөгүдөй багыттарда өнүктүрүү жакшы натыйжаларды берет.

1. Улуу Октябрь социалисттик революциясына чейин жана андан кийин Кыргызстанда мал чарбасынын өнүгүшү.

2. Азыркы кездеги Республиканын мал чарбасынын негизги тармактары жана анын өнүктүрүүнүн зарыл шарттары. Фермердик чарбалар жана алардын социалдык-экономикалык мааниси.

3. Кыргыз Республикасында багылган малдардын породалары.

4. Мал чарбасына илимий-техникалык прогресстин тийгизген таасири. Мал чарбасына керектүү кесиптер.

Сабакта мына ушуларды түшүндүрүүдө мугалимдин жергиликтүү чарбанын экономикасынын өнүгүү этаптары, өзгөчөлүктөрү, эмгек алдыкылары, республикабыздын климаттык шарттары, мал чарбасындагы кесиптер жөнүндөгү материалдардын пайдаланышы окуучунун кесипке болгон кызыгуусун пайда кылат. Бул окуучунун мал чарбасын өнүктүрүүнүн социалдык-экономикалык маанисин түшүнүп, аны менен байланыштырып туура кесип тандап алышына өз таасирин тийгизет.

Алдыкы мугалимдердин тажрыйбаларына жана жүргүзүлгөн изилдөөлөрүбүздүн жыйынтыктарына таянып, илимдердин негизин окутууда окуучуларга кесиптик багыт берүү ишин жүргүзүүдө төмөндөгүлөргө көңүл буруу керек деп айта алабыз:

- окуу процессинде окуучуларды илимий-техникалык прогресстин жетишкендиктеринин мал чарбасында колдонулушу, айыл чарбасындагы кесиптер жана аларга коюлган талаптар менен тааныштыруу:

- сабактарда жергиликтүү чарбанын материалдарын кеңири колдонуу:

- окуу процессинде окуучулардын жалпы эле таанып билүүгө, айыл чарбасындагы кесиптерге болгон кызыгуусун өнүктүрүү:

- программалык материалдарга ылайык лабораториялык-практикалык иштерди уюштуруп окуучулардын илимий түшүнүктөрүн, эмгектик билгичтиктерин ыкмаларын, көндүмдөрүн, калыптандыруу:

- сабакты класстан тышкаркы иштердин ар түрдүү формалры менен байланыштыруу.

Демек, Республикабыздын айыл чарбасынын жергиликтүү керектөөлөрдү эске алуу, окуу-тарбия иштеринде жаш муундарды тарбиялоонун чыныгы каражаты боло турган айыл чарбасынын новаторлорунун тажрыйбалары, кыргыз элинин тарыхый жана жаңы эмгектик традициялары чагылдыруу, илимий жетишкендиктерди жана башка материалдарды кеңири колдонуу педагогдордун сабактардагы, класстан жана мектептен тышкаркы иштеринин мазмунун байытып, окуучуларды айыл чарба кесибин тандап алууга даярдоонун натыйжалуулугун жогорулатат.

Адабияттар.

1. Атуттов П.Р. Политехническое образование школьников: Сближение общеобразовательной и профессиональной школы. - М.: Педагогика, 1986. - 176 с.
2. Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса. - М.: 1985
3. 157. Костенков П.П. Воспитание интереса к сельскохозяйственному труду. Изд. 2-е. - М.: Просвещение, 1977. - 207с.
4. Крупская Н.К. О политехнизме / Тезисы к докладу на I сессии ГУСа / - Пед. соч. в 6 т. - т.4 - М. Педагогика, 1980
5. Онииук В.А. Урок в современной школе: Пособие для учителей. - М.: Просвещение, 1981. - 191 с.
6. Сманбаев ө.А. Ориентация учащихся на животноводческие профессии при изучении биологии. Вестник Казахского Национального педагогического университета имени Абая. Серия начальных классов и физической культуры. - Алматы, 2009, №2 (21) С.13-18.
7. Сманбаев ө.А. Формирование интереса у учащихся к сельскохозяйственным профессиям. // Вестник КГПУ